

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE VANISHING HUMAN ARBITER.

To'xtayeva Aminaxon Muhiddin qiz

Third year student of Tashkent State University of Law, the Faculty of international law and Comparative Law.

E-mail: toxtayevaamina2001@gmail.com

Annotation.

this article was written to discuss the development of artificial intelligence in the age of technology developed today, the direct conduct of judicial processes as well, and the pros and cons of artificial arbitration. How beneficial, or harmful, is it for us that artificial intellect in general enters our lives in this article? on the basis of the views of scientists and articles, you can see a scientific, analytical approach.

Key words: artificial intelligence, arbiter, technical age, demand of time, easy approach, foreign experiments, new technologies, lawyers, business papers.

SUN'IY INTELLEKT VA YO`QOLIB BORAYOTGAN INSON ARBITR.**Anotatsiya.**

Ushbu maqola bugungi kunda rivojlangan texnika asrida sun'iy intellektning rivojlanishi, sud jarayonlarini ham bevosita olib borayotganligini va sun'iy arbitrning yaxshi tomonlari va kamchiliklarini muhokama qilish uchun yozildi. Ushbu maqolada umuman Sun'iy intellect hayotimizga kirib kelishi biz uchun qanchalik foydali, yoki zararli? mazularida olimlarning qarashlari va maqolalar asosida ilmiy, tahliliy yondashuvni ko`rishingiz mumkin.

Kalit so`zlar: Sun'iy intellekt, arbitr, texnika asri, zamon talabi, oson yondashuv, xorijiy tajribalar, yangi texnologiyalar, advokatlar, ish qog`ozlari.

Bugungi kunda bizning hayotimizda sun'iy narsalarga nisbatan salbiy qarashlar mavjud. Hayotimizda nimaniki sun'iysi bo'lsa u biz xohlagandek ishga yaroqli bo'lmasligi mumkin. Ammo, hozirgi rivojlangan texnika asrida texnika vositalari biz uchun eng yaxshi ko'makchiga aylangan. Bugungi kunda ularsiz hayotimizni tasavvur ham qilib bo'lmay qoldi. Ushbu vositalar yordamida uzog'imizni yaqin, ishlarimizni oson va qulay hal etishimizning imkoni paydo bo'ldi desak mubolag'a bo'lmaydi. Lekin, sun'iy intellektning salbiy tomonlari haqida ham bir qancha farazlar mavjud. Masalan, britaniyalik olim Stiven Xoking sun'iy intellektga inson aqlini o'tmaslashtiruvchi manba sifatida qaraydi. Uning xavotiriga ko'ra, sun'iy intellekt inson aqliga tegishli bo'lgan ulushni ham to'liq band qilib olishi mumkin, bu esa yaxshilikka xizmat qilmaydi deb hisoblaydi. Ko'pina olimlarning fikrlaricha, robot ishchilar tez orada inson ishchilarning o'rnini egallab oladi. Bir necha yillardan so'ng insonlar qiladigan barcha ishlar robotlar tomonidan amalga oshiriladi. Bu bir tomondan insonlarni ishlarini oson qilishi mumkin, ammo, bir tomondan ish soni kamayib ketishiga, balki aholining ko'pchilik qismi kambag'allashishiga ham olib kelishi ehtimolidan yiroq emas.

Shu o'rinda Meriam Al-Rashid va Ulyana Bardingning Xalqaro arbitrajda sun'iy aqlning roli nomli maqolasida, 1920 yilda Chexiya o'yin yozuvchisi Karel kapek "robot" atamasini kiritdi. Uning ilmiy fantastika o'yinida Rossumning Universal robotlari, u inson ishchilari va robotlarini ishlatadigan zavodni tasvirlab berdi. Dastlab odamlar uchun ishlashdan xursand bo'lgan robotlar oxir-oqibat isyon ko'tarib, zavodni egallab olishdi. O'yin robotlar insoniyatni yo'q qilish va sevgining ma'nosini topish bilan tugaydi.¹ deb keltiradi. Umuman olganda, olimlar o'rtasida yana shunday qarashlar mavjudki, bir kun kelib, insonlar o'zlari tomonidan yaratgan robotlar ularni xalokatiga sabab bo'lishi mumkin. Umumiy fikr va nazariyalardan biroz chetlashgan holatda, asosiy mazmun arbitrdan sun'iy intellekt masalasiga qaytadigan bo'lsak, bugungi kunda sun'iy intellekt hayotimizga biz mumkin deb o'ylamagan yo'llar bilan ta'sir qilmoqda. Umuman olganda texnologiyalar va sun'iy intellekt yuridik sohaga ham o'z ta'sirini o'tkazmay qolmadi.

So'nggi bir necha yil ichida advokatlarning texnologiyadan foydalanishi haqidagi nutq yangi cho'qqilarga ko'tarildi. Texnologik yordam endi elektron ariza berish, elektron kashfiyot va elektron tadqiqotlar bilan cheklanib qolmaydi, ammo hozirda ko'plab murakkab yangi xizmatlarni o'z ichiga oladi – bashoratli tahlildan

¹ <https://globalarbitrationreview.com/review/the-arbitration-review-of-the-america/2020/article/the-role-of-artificial-intelligence-in-international-arbitration>

tortib to chuqur o'rganish xususiyatlariga qadar, bu vazifalarni bajarishda mashinaga 'o'rganish' imkonini beradi. kontseptual jihatdan odamlar qanday o'rganishidan unchalik farq qilmaydi. Ushbu yangiliklar texnologiyani ilgari advokatlar tomonidan bajarilgan vazifalarning juda katta qismini avtomatlashtirib, yuridik kasbga kirishga imkon berdi. Hatto takrorlanadigan va insonning minimal aralashuvini talab qiladigan yuridik ishlar tez orada avtomatlashtirilgan tizimlarning yagona viloyatiga aylanishi taklif qilingan.²

Bundan shuni anglab olishimiz qiyin emaski, bugun biz qiyin deb hisoblagan va asosan inson ongiga tayanadigan ishlarni ham allaqachon sun'iy intellekt tomonidan amalga oshirilishini ko'rishimiz mumkin. Aslida bu qanchalik to'g'ri? Aynan yuridik sohada sun'iy intellektdan foydalanish kerakmi? To'g'ri sun'iy intellekt tomonidan chiqarilgan qarorlar to'g'ri, aniq bo'lishi mumkin. Ammo, baribir sun'iy intellektda inson qadr qimmatini, his tuyg'u degan narsalar bo'lmaydi. Bu bir tomondan chiqariladigan qarorlarning shaffofligi va tanish –bilishchilikka barham berishi mumkin. Ammo, ko'plab noqulayliklar va kamchiliklardan ham xoli emas. Bugungi kunda davlatlar yuridik sohada yangi texnologiyalar uchun bir qancha mablag'lar ajratmoqdalar. Masalan, Singapur hukumati Singapur yuridik jamiyati bilan hamkorlikda yuridik firmalarga yangi dasturlarni ishlab chiqish uchun pul to'laydigan 3,68 million dollarlik huquqiy texnologiyani subsidiyalash dasturini boshladi. Meriam Al-Rashid va Ulyana Bardinning Xalqaro arbitrajda sun'iy aqlning roli nomli maqolasida keltirishicha, hozirgi kunda dunyo miqyosida advokatlik sohasida sun'iy intellekt bajaradigan ishlar 23 % ni tashkil qiladi, so'nggi yillarda esa uni 77 % ga ko'tarish rejalashtirilgan. Umumabn olib qaraydigan bo'lsak, sun'iy intellekt tomonidan amalga oshiriladigan ishlar tez va xamyonbop bo'lishi mumkin, ammo, sezgi, hukm, va ishontirish tuyg'ularida baribir isnonga yeta olmasligini ko'rishimiz mumkin. Bugungi kunda davlatlar tomonidan sun'iy arbitrlar ham yo'lga qo'yilmoqda. Ularning fikricha bu birinchi navbatda, shaffoflikni, arzon narx va tez va qulay ishni amala oshirishni ta'minlaydi. Ma'lum bir moslashtirilgan robotlarga barcha ma'lumotlar bazasi yuklangan holda ishga jalb qilinmoqda. U o'zida yuklangan va loyihalashtirilgan ma'lumotlar assouida tez va oson va adolatli qaror chiqardi.

Texnologiyadan bunday foydalanish tribunal qaroriga bo'lgan ishonchni kuchaytirishning aniq afzalliklariga ega, ammo undan ham ehtiyotkorlik bilan foydalanish kerak. Odamlar mashina topilmalariga kuchli hurmat ko'rsatishga

²<https://globalarbitrationreview.com/review/the-arbitration-review-of-the-americas/2020/article/the-role-of-artificial-intelligence-in-international-arbitration>

moyildirlar, chunki mashina xato qilishga kamroq moyil bo'ladi. Bunday hurmat arbitraj kontekstida xavfli bo'ladi, bu inson yuzi bilan robo-arbitraj yaratishga olib kelishi mumkin, deb hisoblaydi.

Hozirda har yili bir milliardga yaqin bitimlar onlayn tarzda amalga oshirilishi prognoz qilingan. Turli holatlarda, bitimlar bo'yicha nizolar bir qator ADR jarayonlari yordamida onlayn tarzda ko'rib chiqiladi (nizolarni onlayn hal qilish) butun dunyo bo'ylab muhitda. Dinamik texnologiyalar rivojlanayotgan ADR jarayonlari uchun ham katta ahamiyatga ega. Texnologiya nizolarni hal qilishning turli jarayonlarini to'ldirishi va ishlashga yordam beradigan kuchga ega.³

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sun'iy intellekt tomonidan yuridik xizmatlarni bajarish, advokat, sudya, arbitr bo'lishi, barcha hujjatlarni ramiylashtirishi arzon, tez va qulay bo'lishi mumkin. Ammo, u o'z nomi bilan sun'iy intellekt, inson o'zi tomonidan yaratilgan texnika hioblanadi. U har tomonlama mukammal ishlarni hal etishi mumkin. Lekin, insonga xos bo'lgan insoniylik sifatlariga ega emasligi bilan farq qiladi. Shuning uchun ham ular ko'plab yuridik xizmatlarini bajarishda inson uchun ko'makchi vazifasini o'tashi va ishlarni oson amalga oshirishi mumkin, ammo, inson ongi bila bajariladigan asosiy qarorlarda insonning tafakkuri bilan amalga oshirilgani yaxshiroq fikrimizcha.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. The role of artificial Intelligence in International arbitration Meriam Al-Rashid and Ulyana Bardyn 5 July 2019. <https://globalarbitrationreview.com/review/the-arbitration-review-of-the-americas/2020/article/the-role-of-artificial-intelligence-in-international-arbitration>

2. ADR and Artificial Intelligence: Boon or Bane? Megha Shawani <https://lexforti.com/legal-news/adr-and-artificial-intelligence/#:~:text=Working%20process%20of%20Artificial%20Intelligence%20in%20ADR,-AI%20can%20work&text=AI%20can%20also%20be%20used,simplified%20and%20speedy%20ADR%20proceedings>

3. Margaret L. Mozes Xalqaro tijorat arbitraji tamoyiollari va amaliyoti. Uchinchi nashr. /T.: Lesson press,-502 bet

³<https://lexforti.com/legal-news/adr-and-artificial-intelligence/#:~:text=Working%20process%20of%20Artificial%20Intelligence%20in%20ADR,-AI%20can%20work&text=AI%20can%20also%20be%20used,simplified%20and%20speedy%20ADR%20proceedings>